

Psikolojik Danışman Eğitiminde Akreditasyonun Gereği ve Bir Model Önerisi*

Süleyman Doğan**

OZET

Bu makalede, önce psikolojik danışman eğitiminde akreditasyonun niteliği, akreditasyon süreci ve akreditasyon sürecinin özellikleri üzerinde durulmaktadır. Daha sonra, Türkiye'de psikolojik danışman eğitimi için bir akreditasyon modeli önerilmekte, bu modelin temel öğeleri, psikolojik danışman eğitiminin temel sayıtları ve Türkiye'de psikolojik danışman eğitimi program düzeyleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Son olarak, bu akreditasyon modelinin Türkiye'de etkin bir şekilde uygulanması için bazı öneriler sunulmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Psikolojik danışman eğitimi, akreditasyon standartları.

SUMMARY: *The Need for Accreditation in Counselor Education: A Recommended Model*

In this article, a first, it is focused on the nature of accreditation in counselor education, the accreditation process, and its characteristics. Then, an accreditation model is recommended for counselor education in Turkey; the basic elements of this model, the basic assumptions of counselor education and the levels of counselor education programs in Turkey are described in detail. Later on, some recommendations are made in order to practice this accreditation model effectively in Turkey.

KEY WORDS: Counselor education, accreditation standards.

GİRİŞ

Ülkemizde, psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki ilk lisans programı, 1965-1966 öğretim yılında

Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde "Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik Bölümü" adıyla kurulmuş (Kuzgun, 1993); ilk yüksek lisans programı ise 1966-1967 öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi Eğitim Bölümü bünyesinde oluşturulmuştur (Özgülven, 1986). 1974 yılında ise lisansüstü eğitim yapmak üzere Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi bünyesinde "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü" kurulmuştur.

1982 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle psikolojik danışma ve rehberlik alanında personel yetiştirmek üzere birçok üniversitede "Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı" altında lisans düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik programları başlatılmış; yüksek lisans ve doktora programları geliştirilmiştir. 1982 yılında altı üniversitede başlayan lisans programları, 17 yıl içinde 15'i birinci öğretim, 3'ü ikinci öğretim olmak üzere toplam 18'e ulaşmıştır. 1997-1998 öğretim yılında Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılması bağlamında, Eğitim Bilimlerinin çeşitli lisans programları gerek istihdam alanlarının olmayışı gerekse belirli bir alan bilgisi gerektirmeleri nedeniyle Yüksek Öğretim Kurulu tarafından kapatılmış ve bu programların sadece lisansüstü düzeyde eğitim vermelerine izin verilmiştir. Buna karşılık, psikolojik danışma ve rehberlik programları lisans düzeyinde eleman yetiştirmeye devam etmektedir.

Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik lisans programlarının daha çok okul psikolojik danışmanını; yüksek lisans ve doktora programlarının ise yüksek öğretimin akademik personel açısından dolayı son yıllarda daha çok akademik personel yetiştirmeye yöneldiği söylenebilir. Söz konusu eğitim programlarının, psikolojik danışma ve rehberliğin çeşitli dallarında uzmanlık eğitimi vermek yerine daha genel bir

*15-17 Eylül 1999 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen V. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde "Türkiye'de Psikolojik Danışman Eğitimi" adlı panelde bildiri olarak sunulmuştur.

**Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

eğitim verdikleri bilinen bir olgudur. Oysa, psikolojik danışma ve rehberlik alanı bugün, okul danışmanlığından başka, toplum danışmanlığı, ruh sağlığı danışmanlığı, rehabilitasyon danışmanlığı, evlilik ve aile danışmanlığı, meslek danışmanlığı ve istihdam danışmanlığı gibi dalları kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ancak, psikolojik danışma ve rehberliğin hangi dalında uzmanlık eğitimi verilirse verilsin, psikolojik danışma ve rehberlik alanında genel olarak bir formasyon kazandırılması esastır.

Psikolojik danışma ve rehberlik alanının çok ileri olduğu A.B.D.'de, profesyonel psikolojik danışmanlar başta eğitim kurumları olmak üzere sağlık ve endüstri kurumlarında görev yapmaktadırlar. Profesyonel psikolojik danışmanlar okullar, istihdam ve rehabilitasyon kurumları, üniversite kariyer planlama ve yerleştirme merkezleri, sağlık kurumları, özel psikolojik danışma klinikleri, toplum psikolojik danışma merkezleri, endüstri kurumları, üniversite psikolojik danışma merkezleri ve dini kurumlarda hizmet vermektedirler (Pietrofesa, Hoffman ve Splete, 1984). Ülkemizde ise psikolojik danışmanlar daha çok eğitim kurumlarında istihdam edilmektedirler. Ancak, sınırlı sayıda da olsa bazı psikolojik danışmanların sağlık ve endüstri kurumlarında görev aldıkları gözlenmektedir. Özel (serbest) çalışma olanakları sınırlı olduğu için bu alanda henüz somut bir ilerleme gözlenmemektedir.

Öte yandan, ülkemizde daha çok okul psikolojik danışmanı (rehber öğretmen) yetiştirmeyi hedefleyen mevcut lisans programları arasında gereken ders sayısı ve çeşidi gerekse öğretim elemanı sayısı ve niteliği açısından farklar olduğu bilinmektedir. Akkoyun (1995), "PDR'de Ünvan ve Program Sorunu: Bir İnceleme ve Öneriler" adlı araştırmasında, ülkemizde lisans düzeyindeki psikolojik danışma ve rehberlik programlarının homojen olmadıklarını ve özellikle birkaç üniversitede yürütülmekte olan programların diğerlerinden çok farklı olduğunu bulmuştur. Bu durumun yüksek lisans ve doktora programları içinde geçerli olduğunu söylemek pek yanlış olmaz. Lisans, yüksek lisans ve doktora programları akredite edilmediği için psikolojik danışman eğitimi programlarının standartları ve psikolojik danışmanların sahip olmaları gereken yeterlikler belirlenmemektedir.

Akreditasyon, birçok ülkede topluma sunulan hizmetlerin niteliğinin korunması ve sistematik bir yaklaşımla güvence altına alınması için geliştirilen bir yöntemdir. Akreditasyon sürecinde meslek örgütleri, meslek elemanlarının standartlarını belirleyerek eğitim kurumlarının bu standartları karşılama derecesini değerlendirir. Belirlenen standartları karşılayan ya da bu standartlara ulaşan eğitim kurumları akredite edilir. Akreditasyonun temel sayıltısı, akredite edilmiş programlardan mezun olan elemanların akredite edilmemiş programlardan mezun olan elemanlara göre daha ayrıcalıklı olacaklarıdır. Örneğin, akredite edilmiş programlardan mezun elemanlar nitelikli oldukları sayıltısıyla daha kolay iş bulabilirler (Peterson ve Nisenholtz, 1991).

Psikolojik Danışman Eğitiminde Akreditasyonun Niteliği

Profesyonel bir mesleğin üç temel özelliğinin olduğu ileri sürülmektedir (Feit ve Lloyd, 1990). Bunlar: 1) uzmanlık eğitimi gerektirmesi, 2) etik standartlarının oluşturulmuş olması ve 3) bir meslek olarak güçlü bir kimliğe sahip olmasıdır. Psikolojik danışman eğitimi çağdaş ölçütlere göre en az master düzeyinde bir eğitimi gerektirmektedir. Bu eğitimin akredite edilerek standartlarının belirlenmesi, programın kredisini artırıcı bir etkiye sahiptir. Aynı şekilde, bir mesleğin etik kural ve ilkeleri o mesleğin kapsadığı hizmetlerin kaliteli bir şekilde topluma sunulmasını sağlar. Etik kurallar, psikolojik danışmanın danışana psikolojik yardım verirken ve çeşitli etkinlikleri yürütürken davranışlarını denetleyici bir role sahiptir. Meslek kimliği ise psikolojik danışmanların kendilerini "psikolojik danışman" olarak nitelemelerine ve "psikolojik danışma derneğini" ya da "odasını" mesleklerini temsil eden bir örgüt olarak algılamalarına bağlıdır.

Psikolojik danışma mesleğinin meslekleşme sürecinde 10 profesyonel ölçütü ne denli karşıladığını inceleyen Ritchie (1990), "meslek sahibi olmanın bir yükseköğretim kurumunda yoğun bir uzmanlık eğitiminden geçmeyi gerektirdiği" ölçütü bağlamında, A.B.D.'de çoğu eyalette master düzeyinde akredite edilmiş psikolojik danışman eğitimi programları olduğunu belirtmektedir. Pek çok eyalette psikolojik

danışman eğitimi programları, master düzeyinde psikolojik danışma alanının belli bir dalında en az iki yıllık bir eğitim, yoğun gözetim (supervizyon) ve kurum deneyimi (staj çalışması) şeklinde yürütülmekte ve eğitim standartları meslek örgütü tarafından kontrol edilmektedir.

Akreditasyon Süreci

Akreditasyon, mesleki bir dernek ya da özel bir kuruluşun, periyodik olarak yapılan değerlendirmeler sonucunda, belli standart ve nitelikleri karşılayan bir meslek eğitimi programını ya da bir eğitim kurumunu onaylayarak kamuya tanıtmaya süreci olarak tanımlanabilir (Altekruse ve Wittmer, 1991). Profesyonel ve özel birtakım kurum ve kuruluşlar, bir akademik kurum veya program tarafından sunulan eğitimin niteliğini değerlendirmek amacıyla birtakım ölçütler ve yöntemler belirlerler. Bir akademik kurumun ya da programın akredite edilmesi demek, o kurum ya da programın tatmin edici eğitim etkinliklerini sürdüreceğine ilişkin kamuoyuna güvence vermesi demektir.

Kimin ya da hangi kuruluşun akreditasyona karar vereceği, eğitim programlarının değerlendirilmesinde hangi süreçlerin kullanılacağı ve nelerin akredite edileceği konularının açıklığa kavuşturulması akreditasyonun temel dayanaklarını oluşturur.

A.B.D'de iki tür akreditasyon modeli uygulanmaktadır (CACREP, 1994). Bunlar: 1) kurumsal akreditasyon ve 2) uzmanlık akreditasyonudur.

1. Kurumsal Akreditasyon: Bu akreditasyon modeli, üniversite veya fakülte bünyesinde oluşturulan bir akreditasyon kurulu tarafından, üniversite veya fakültenin tüm birimlerine top yekun olarak verilen akreditasyondur.

2. Uzmanlık Akreditasyonu: Bu akreditasyon modeli ise, belirli bilgi ve beceriler kazandıran bir akademik kurum veya meslek eğitimi programına, mesleki bir dernek ya da özel bir kuruluş tarafından verilen akreditasyondur.

Psikolojik danışman eğitiminde akreditasyonun birinci amacı, nitelikli eleman yetiştirmek için psikolojik danışman eğitimi programlarının standart-

larını belirlemektir. İkinci amacı ise, belli ölçüt ve yöntemlere göre bu akademik programların kalitesini değerlendirerek eğitim standartlarını geliştirmek ve yükseltmektir.

Psikolojik danışman eğitimi programlarının standartlarını belirlemek ve geliştirmek amacıyla yukarıda belirtilen akreditasyon modelleri bağlamında ülkemize özgü bir akreditasyon modeli geliştirmek mümkündür. Söz konusu akreditasyon modelinin etkili bir şekilde uygulanması için Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin işbirliği halinde çalışmaları gerekir. Bu kurumların akreditasyon sürecinde önemli işlevleri vardır.

Milli Eğitim Bakanlığı işveren bir kurum olarak, okul psikolojik danışmanlarının yeterliklerini (danışmanlık becerileri) belirler. Yüksek Öğretim Kurulu (üniversiteler), psikolojik danışman adaylarına Bakanlığın belirlediği yeterlikleri kazandırmak için uygun eğitim programlarını hazırlar, yürütür ve denetler. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği ise, psikolojik danışman yeterliklerinin belirlenmesi; psikolojik danışman eğitimi programlarının hazırlanması, yürütülmesi ve denetlenmesi konularında Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu'na öneriler sunar.

Akreditasyon Sürecinin Özellikleri

Wittmer ve Loesch (1986), akreditasyon sürecinin altı temel özelliğinin olduğunu ileri sürmektedirler.

1. Akreditasyon İsteğe Bağlı Bir İşlemdir: Akredite edilen programların daha yüksek standartlara sahip olduğu sayılısından hareketle işverenler akredite programlardan mezun olan psikolojik danışmanları tercih edebilirler.

2. Akreditasyon Belli Standartlara Dayanır: Standartlar ne denli ayrıntılı olarak düzenlenirse akreditasyonun prestiji de o denli artar. Ancak, standartlar uygulanmadığı takdirde akreditasyon standartlardan oluşan bir listeden öteye geçmez.

3. Akreditasyonun Belli Bir Maliyeti Vardır: A.B.D.'de akreditasyon kuruluşları genellikle özel kuruluşlar olduğu için akreditasyon işlemini belli bir ödenti

karşılığı yaparlar (Ancak, Türkiye'deki akreditasyon kuruluşu, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin temsilcilerinden oluşacağı için özel bir kuruluş olmaktan ziyade kamu kuruluşu niteliğinde olacaktır).

4. Akreditasyon Öz-Değerlendirme Gerektirir: Programlarını akredite etmek isteyen kurumların bu programlara ilişkin bazı resmi inceleme ve analizleri yapmaları gerekir.

5. Akreditasyonun Coğrafi Bir Sınırı Vardır: Akreditasyon ulusal ya da uluslararası düzeyde olabilir. Ancak, genelde ulusal düzeyde bir etki ve prestije sahip olması daha uygundur.

6. Akreditasyon Karşılıklı Bir İşlem Değildir: Psikolojik danışman eğitimi programlarını akredite eden kuruluşlar arasında denklik işlemleri açısından karşılıklı anlaşmalar bulunmamaktadır. Yani, herhangi bir akreditasyon kuruluşu tarafından akredite edilen bir programı başka bir kuruluş akredite edilmiş bir program olarak kabul etmeyebilir.

Türkiye'de Psikolojik Danışman Eğitimi İçin Bir Akreditasyon Modeli Önerisi

Ülkemizde son zamanlarda YÖK/DÜNYA BANKASI Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi çalışmaları kapsamında öğretmen eğitimi programlarının akredite edilmesine yönelik bazı çalışmalar yapıldığı gözlenmektedir (Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon, 1999). Aslında, 1996 yılında söz konusu proje kapsamında ülke çapında uygulanmak üzere psikolojik danışma ve rehberlik alanında lisans ve yüksek lisans programlarının geliştirildiği de bilinmektedir (Proposed Programs of Study - Guidance and Counseling, 1996). Ancak, bu programların psikolojik danışman eğitimi veren psikolojik danışma ve rehberlik bilim dalları tarafından benimsendiği söylenemez.

Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon (1999), adlı dokümanda yükseköğretimde akreditasyonun aşağıdaki amaçlar doğrultusunda yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir.

1. Eğitim ve öğretimin niteliğinin artırılması ve sistematik bir yaklaşımla sürekli geliştirilmesi.

2. Eğitim ve öğretimin niteliğinin güvence altına alınması.

3. Yükseköğretimin hizmet sunduğu kesimlere (veliler, öğrenciler ve okullar gibi) eğitim-öğretim niteliğinin belirli standartlara dayalı olarak yürütüldüğünün güvencesinin verilmesi.

Daha önce de belirtildiği gibi, ülkemizde psikolojik danışman eğitimi lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç düzeyde yapılmaktadır. Psikolojik danışma alanının dalları ve psikolojik danışman eğitimi programlarının temel yeterlik alanları bağlamında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerindeki eğitim programlarının standartları ve değerlendirme ölçütleri belirlenerek ülkemiz koşullarına uygun bir akreditasyon modeli oluşturmak mümkündür.

Akreditasyon Modelinin Temel Öğeleri

Akreditasyon modeli, standartların; 1) kurum, 2) program hedefleri ve öğretim programı, 3) uygulama ve kurum deneyimi (staj), 4) öğretim kadrosu ve yardımcı personel, 5) örgüt ve yönetim ve 6) programın değerlendirilmesi gibi öğeleri kapsayacak şekilde geliştirilmesini gerekli görür. Öğretim programının hem altı öğeyi içerecek şekilde oluşturulması hem de aşağıda belirtilen uzmanlık dallarının birinde odaklanması daha uygun bir yaklaşım olabilir. Uzmanlık dallarının ise; 1) okul danışmanlığı, 2) aile ve evlilik danışmanlığı, 3) toplum ruh sağlığı danışmanlığı ve 4) istihdam danışmanlığı olarak sıralamak mümkündür.

1. Kurum : Bu öğeyle ilgili ölçütler, program amaçlarının uygunluğu; örgüt ve kaynakların bu amaçları karşılamadaki yeterliğini değerlendirir. Öğretim elemanları ve öğrencilerin kurumsal desteği ve çalışmaları programın sürekliliği için güvencedir.

2. Program Hedefleri ve Öğretim Programı : Bu öğe, psikolojik danışman adaylarının kazanmaları gereken bilgi ve becerileri (temel yeterlik alanları) tanımlar. Psikolojik danışman adayları için öngörülen öğretim programı (programın gövdesi) sekiz alanı kapsayacak şekilde oluşturulur:

a) Büyüme ve Gelişme: İnsanın doğası ve tüm gelişim dönemlerine ilişkin anlayış kazandırmayı hedefleyen bir alandır.

b) Sosyal ve Kültürel Temeller: Sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyleri, değerleri ve yaşantıları farklı olan insanları anlamaya ilişkin tutum ve beceri geliştirmeyi hedefleyen bir alandır.

c) Yardım Becerileri: Psikolojik danışma ve konsültasyon süreçlerine ilişkin anlayış kazandırmayı hedefleyen bir alandır.

d) Grup Çalışması: Grubun gelişimi, dinamikleri, psikolojik danışma kuramları, grupla psikolojik danışma yöntem ve becerileri ile diğer grup yaklaşımlarına ilişkin anlayış kazandırmayı hedefleyen bir alandır.

e) Mesleki Gelişim: Meslek gelişimi ve ilgili yaşam etmenlerine ilişkin anlayış oluşturmaya hedefleyen bir alandır.

f) Bireyi Tanıma ve Değerlendirme: Bireyi tanıma ve değerlendirme amacıyla kullanılan bireysel ve grup yaklaşımlarına ilişkin anlayış kazandırmayı hedefleyen bir alandır.

g) Araştırma ve Program Değerlendirme: Çeşitli araştırma yöntemleri, temel istatistik ve araştırmaların yasal ve etik dayanaklarına ilişkin anlayış kazandırmayı hedefleyen bir alandır.

h) Profesyonel Yönelim: Mesleğin tarihsel gelişimi, toplumdaki işlevi, örgütsel yapısı, etik ilkeleri, standartları ve kimliği gibi tüm boyutlarına ilişkin anlayış kazandırmayı hedefleyen bir alandır.

3. Uygulama ve Kurum Deneyimi (Staj): Bu öge kapsamındaki laboratuvar yaşantısı, uygulama ve kurum deneyimi (staj) gibi etkinliklerin amacı, psikolojik danışman adaylarını günümüz toplumunda verimli olması için gerekli bilgi ve becerilerle donatmaktır. Ölümler doğrudan yardım, bireysel gözetim (süpervizyon) ve grup gözetim (süpervizyon) etkinlikleri için gerekli olan minimum saatleri belirler. Kurum deneyimi (staj) ve uygulama etkinlikleri, psikolojik danışman adayına, seçmiş olduğu dalda etkin olarak işlev görmesi için ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri kazandırır.

4. Öğretim Kadrosu ve Yardımcı Personel: Bu öge, psikolojik danışman eğitimi programını yürütecek öğretim elemanlarının nicelik ve niteliğine ilişkin standartları belirler. Ayrıca, programın etkin olarak yürütülebilmesi için sekreterlik hizmetlerini yürütecek yardımcı personelin nicelik ve niteliğine ilişkin minimum standartlar da tanımlar.

5. Örgüt ve Yönetim: Bu öge, öğrencilerin, öğretim elemanlarının ve yardımcı personelin performanslarını etkileyen politikaların farkında olmalarını sağlar. Öğretim kadrosu ve yardımcı personelin, eğitim sürecine etkin bir şekilde katılımı sağlayan yöntem ve işlemleri geliştirmek için çaba göstermeleri beklenir.

6. Programı Değerlendirme: Programın niteliği, süreç ve ürünün (öğrenci) sürekli olarak değerlendirilmesiyle belirlenir. Bir yandan, öğrencilere, öğretim etkinliklerini ve öğretim elemanlarını değerlendirme olanağı verirken, diğer yandan mezunları izleme ve istihdam taramaları yapılır.

Psikolojik Danışman Eğitiminin Dayandığı Temel Sayıltılar

Psikolojik danışman eğitimi programı, psikoloji eğitimi programından "farklı" bir programdır. Psikoloji eğitimi programından "daha iyi", "daha zayıf" ya da onun tam "karşıtı" bir program değildir. Aslında psikolojik danışma programının psikoloji programından farklı olduğu dayandığı felsefeden, dünya görüşünden, tarihi gelişiminden, yürüttüğü öğretim programından ve uygulamalarından anlaşılabilir. Bu nedenle, psikolojik danışma eğitiminin de kendine özgü bazı temel sayıltıları vardır. Vac (1990)'ın belirlediği sayıltılar, psikolojik danışman eğitiminin temel sayıltıları olarak kabul edilebilir. Vac, bu sayıltıları şöyle sıralamaktadır.

1. Psikolojik danışman eğitimi programı, mezunlarına "psikolog" ünvanı kazandırmaz. Bu nedenle, psikolojik danışmanlar toplumda psikolog olarak tanınmak için çaba göstermemelidirler.

2. Psikolojik danışman eğitimi programı danışma psikoloğu yetiştirmez.

3. Profesyonel psikolojik danışman olabilmenin temel koşulu, psikolojik danışma alanında master dere-

cesine sahip olmaktır (Ancak, Türkiye koşullarında psikolojik danışman olmanın temel koşulu lisans derecesine sahip olmaktır).

4. Psikolojik danışman eğitimi programı, eğitim, sağlık ve endüstri kurumlarında çalışabilecek profesyonel psikolojik danışmanları yetiştirir. Profesyonel psikolojik danışman olarak yetişen ve söz konusu kurumlarda çalışan kişiler önce profesyonel psikolojik danışman, sonra çalıştığı kurumun elemanı olarak tanınırlar. Aslında, psikolojik danışmanın çalıştığı kurumdan çok yaptığı işler önemlidir.

Türkiye’de Psikolojik Danışman Eğitim Programı Düzeyleri

Daha önce de belirtildiği gibi, ülkemizde psikolojik danışman eğitimi programları lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde yürütülmektedir. Her üç düzeydeki programın yukarıda açıklanan akreditasyon modeli kapsamında yeniden yapılandırılması bir zorunluluktur.

1. Lisans Eğitimi: Ülkemizde lisans düzeyindeki psikolojik danışman eğitiminin daha çok okul danışmanlığı dalında odaklanması gerektiği konusunda bir uzlaşma olduğu söylenebilir. Sekiz yarıyıldan oluşan okul danışmanlığı eğitimi programı 140-150 kredilik bir program olarak yeniden düzenlenebilir. Beşinci yarıyıldan başlamak üzere programa birtakım seçmeli dersler konularak öğrencilerin kendi yönelimlerine göre “ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik” ya da “ortaöğretimde psikolojik danışma ve rehberlik” üzerinde yoğunlaşmaları sağlanabilir. Böylece, okul danışmanlığı programı iki dalda eğitim verecek şekilde yapılandırılabilir. Ancak, öncelikli okul psikolojik danışmanının yeterliklerinin belirlenmesi gerekir.

Okul danışmanlığı öğretim programı şu dört ögeyi temel alacak şekilde oluşturulabilir: a) psikolojik danışma ve rehberliğin yeterlik alanlarından oluşan “program gövdesi”, b) okul danışmanlığı kapsamındaki dersler, c) uygulama ve kurum deneyimi (staj) etkinliklerini içeren dersler ve d) psikolojik danışma ve rehberliğin diğer dallarına ilişkin öğrencilere yönelim kazandırmayı amaçlayan “seçmeli” dersler.

2. Yüksek Lisans Eğitimi: Bilindiği gibi, ülkemizde çeşitli kamu ya da özel kuruluşlarda psikolo-

jik danışman olarak istihdam edilmek için yüksek lisans eğitimi yapmış olmak şartı aranmamaktadır. Yüksek lisans eğitimi, genellikle doktora eğitimi için bir basamaktır. Aslında yüksek lisans eğitiminin sağlık, eğitim ve endüstri sektörlerinde çalışabilecek psikolojik danışmanları yetiştirmesi beklenir. Yüksek lisans eğitiminin akademisyen özelliklerden çok uygulamacı özelliklerine sahip psikolojik danışmanlar yetiştirmesi bir zorunluluktur. Böylece, psikolojik danışmanlar birtakım merkezlerde çalışarak topluma psikolojik danışma yardımı sunabilirler.

Yüksek lisans düzeyindeki psikolojik danışman eğitimi okul danışmanlığı, aile ve evlilik danışmanlığı, toplum ruh sağlığı danışmanlığı ve istihdam danışmanlığı olmak üzere dört ayrı program olarak yapılandırılabilir. Yüksek lisans programı tezli ya da tezsiz olarak en az 48 krediden oluşacak şekilde yeniden düzenlenebilir. Yüksek lisans programı da tıpkı lisans programı gibi, şu dört ögeyi temel alacak şekilde oluşturulabilir: a) psikolojik danışma ve rehberliğin yeterlik alanlarından oluşan “program gövdesi”, b) tercih edilen dal kapsamındaki dersler, c) gözetim (süpervizyon), uygulama ve kurum deneyimi (staj) etkinliklerini içeren dersler ve d) psikolojik danışma ve rehberliğin diğer dallarına ilişkin öğrencilere yönelim kazandırmayı amaçlayan “seçmeli” dersler.

Kurum deneyimi (staj) etkinlikleri için 300-350 saatlik bir zamanın ayrılması gerekir. Psikolojik danışman adayları kurum deneyimi etkinlikleri çerçevesinde 100-150 saatlik bir zamanı doğrudan danışana müdahale etmek şeklinde kullanılmalıdır. Ancak, ülkemizde staj ve gözetim (süpervizyon) etkinliklerini kaliteli bir şekilde yürütebilecek kurumların yaygın olmaması staj çalışmalarını engelleyebilecek niteliktedir. Bu sorunu çözmek amacıyla, özellikle yüksek lisans ve doktora derecesine sahip elemanları istihdam eden bazı kamu ve özel kuruluşlar staj ve gözetim kurumları olarak belirlenebilir. Örneğin, okullardan başka, rehberlik ve araştırma merkezleri, üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri ve bazı özel psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri staj ve gözetim kurumları olarak da işlev görebilirler.

Yüksek lisans eğitimine girişte deneyim koşulu konmalı ve öncelikle en az iki yıl çeşitli kurumlarda psikolojik danışman olarak görev yapanların başvuruları

kabul edilmelidir. Ayrıca mesleklerinde başarılı olan deneyimli psikolog, sosyal hizmet uzmanı ya da öğretmenlerin de başvuruları kabul edilmelidir. Ancak, bu meslek elemanlarının yüksek lisans programına başlamadan önce iki yarıyıldan oluşan ve yaklaşık 30-36 kredilik psikolojik danışma ve rehberlik tamamlama programından geçmeleri uygun bir yaklaşım olabilir.

3. Doktora Eğitimi: Ülkemizde doktora düzeyindeki eğitim yükseköğretim akademik personel açısından dolayı daha çok öğretim elemanı yetiştirme amacına hizmet etmektedir. Oysa ki, doktora eğitimi hem akademisyen ve araştırmacı hem de gözetmen (süpervizyon) ve ileri düzeyde uygulamacı yetiştirmelidir. Bu nedenle, doktora programının tez dahil en az 60 krediden oluşan bir eğitimi sağlaması gerekir. Doktora programının da lisans ve yüksek lisans programlarında olduğu gibi şu öğeleri içermesi beklenir. a) psikolojik danışma ve rehberliğin yeterlik alanlarından oluşan "program gövdesi", b) tercih edilen birkaç dal kapsamındaki dersler, c) gözetim (süpervizyon), uygulama ve kurum deneyimi (staj) etkinliklerini içeren dersler ve d) psikolojik danışma ve rehberliğin diğer dallarına ilişkin öğrencilere yönelim kazandırmayı amaçlayan "seçmeli" dersler.

Doktora düzeyindeki kurum deneyimi (staj) etkinlikleri için 400-450 saatlik bir zamanın ayrılması gerekir. Böylece, gözetim (süpervizyon), psikolojik danışma ve araştırma alanlarında ileri düzeyde bilgi ve becerilerle donatması beklenir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, ülkemizde kurum deneyimi (staj) ve gözetim (süpervizyon) etkinliklerini etkin bir şekilde yürütebilecek kurumların yaygın olmaması, bu çalışmaları aksatabilecek niteliktedir. Bu nedenle, okullardan başka, rehberlik ve araştırma merkezleri, üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri kurum deneyimi (staj) ve gözetim (süpervizyon) kurumları olarak belirlenebilir.

Doktora eğitimine girişte de, yüksek lisans eğitimine girişte olduğu gibi deneyim koşulu konmalı; psikolojik danışma ve psikoloji alanında master derecesine sahip olup da en az beş yıl çeşitli kurumlarda psikolojik danışman, psikolog ve rehber öğretmen olarak görev yapanların başvuruları kabul edilmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Psikolojik danışma alanındaki çağdaş gelişmeler ve toplumun karşı karşıya bulunduğu sorunlar, psikolojik

danışman eğitimi standartlarının yükseltilmesini gerektirmektedir. Psikolojik danışma mesleğinin 2000'li yıllarda gerçek kimliğini bulması ve diğer yardım meslekleri arasında hak ettiği yeri alması, psikolojik danışman eğitimi programlarının çağdaş gelişmeler ışığında toplumsal sorunlara yanıt verecek şekilde yeniden yapılandırılmasına bağlıdır. Ülkemizde okul rehberliği ve danışmanlığı dalı ile özdeşleşen psikolojik danışma ve rehberlik alanının okulun dışına çıkıp profesyonel bir ruh sağlığı hizmeti olarak topluma yönelerek gerekli açılımları yapması artık bir zorunluluktur.

Bu yazıda, psikolojik danışman eğitiminin standartlarını yükseltmek amacıyla bir tartışma başlatılmış ve ülkemiz koşullarına uygun bir akreditasyon modeli önerilmiştir. Psikolojik danışma alanının dalları ve psikolojik danışman eğitim programlarını temel yeterlik alanları bağlamında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerindeki eğitimi programlarının standartları belirlenmiştir.

Öneriler

Toplumumuzun ihtiyaç ve koşullarına uygun olduğu düşünülen akreditasyon modelinin yaşama geçirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması için şu öneriler sunulabilir:

1. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'ne bağlı bir akreditasyon kurulu oluşturularak lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerindeki eğitim programlarının standartları belirlenebilir. Akreditasyon kurulunun akademisyenler, uygulama içinde olan psikolojik danışmanlar ve psikolojik danışmanların istihdam edildiği kurum temsilcilerinden oluşması uygun bir yaklaşım olabilir. Söz konusu kurul, psikolojik danışman yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimi ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu'na önerilerde bulunur. Bu kurulun çalışmalarında süreklilik esastır. Akreditasyon kurulunun hazırlayacağı eğitim programları Yüksek Öğretim Kurulu'na sunulacak şekilde yaşama geçirilebilir.

2. Yüksek lisans ve doktora düzeylerindeki psikolojik danışman eğitiminin, kurum deneyimi (staj) ve gözetim (süpervizyon) etkinliklerini nitelikli bir şekilde yürütebilecek ve akademik kadroları yeterli olan büyük kentlerdeki üniversiteler tarafından verilmesi uygun bir yaklaşım olabilir. Ashında, Yüksek Öğretim Kurulu'nun

doktora eğitimi için sadece dokuz üniversiteyi görevlendirmesi, bu alandaki niteliği artırma çabalarının bir işareti olarak değerlendirilebilir.

3. Zorunlu derslerin oluşturduğu "gövde programın" gelişimsel ve önleyici psikolojik danışma ve rehberlik yaklaşımını temel alarak hazırlanması gerekir. Bu yaklaşım, durum henüz sorun haline dönüşmeden önlem almak gerektiğini vurgulamaktır. Seçmeli derslerden oluşan ek program ise psikolojik danışman adayını, ailesel ve toplumsal sorunlara müdahale edilebilecek şekilde çeşitli becerilerle donatır.

4. Yurt dışında yapılan araştırmalar, doktora eğitimi yapan psikolojik danışmanların akademisyen olmaktan çok uygulamacı olmayı tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Maples, Altekruese ve Testa, 1993). Ancak, ülkemizdeki doktora eğitiminin yükseköğretimin akademik personel açısından dolayı daha çok öğretim elemanı yetiştirme amacına hizmet ettiği gözlenmektedir. Bu nedenle, ileride akademik personel olmaya karar veren doktora öğrencilerine araştırmacı ve psikolojik danışman formasyonlarının yanı sıra öğretmenlik formasyonu da kazandırılabilir. Doktora öğrencilerinin ya akademik danışmanları ile birlikte ya da kendi başlarına bazı dersleri yürütmeleri sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Akkoyun, F. (1995). PDR'de ünvan ve program sorunu: bir inceleme ve öneriler. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2(6), 1-21.

Altekruese, M.K., ve Wittmer, J. (1991). Accreditation in counselor education. In F.O. Bradley (Ed.), **Credentialing in Counseling** (pp.53-62). Alexandria, VA: ACES.

Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs. (1994). **CACREP accreditation standards and procedures manual** (3rd ed.). Alexandria, VA: Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs.

Feit, S.S., ve Lloyd, A.P. (1990). Point/counter point: Counseling is a profession. A profession in search of professionals. **Counseling Education and Supervision**, 29, 216-219.

Kuzgun, Y. (1993). Türk eğitim sisteminde rehberlik ve psikolojik danışma. **Eğitim Dergisi**, 6, 3-8.

Maples, M.F., Altekruese, M.K., ve Testa, A.M. (1993). Counselor education 2000: Extinction or Distinction? **Counselor Education and Supervision**, 33, 47-52.

Özgülven, İ.E. (1986). Eğitimde psikolojik hizmetlerin sunulmasında yararlanılacak uzman elemanların yetiştirilmesi ve sorunlar. **Türk Eğitim Derneği X. Eğitim Toplantısı: Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar** (s. 225-242). Ankara: Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, 10.

Peterson, J.V., ve Nisenholz, B. (1991). **Orientation to Counseling** (2nd ed.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

Pietrofesa, J.J., Hoffman, A., ve Splete, H.H. (1984). **Counseling: An Introduction** (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin Company.

Ritchie, H.M. (1990). Point/counter point: A response. Counseling is not a profession yet. **Counselor Education and Supervision**, 29.

Vac, N.A. (1990). Changes and continuity for counselor education. **Counselor Education and Supervision**, 30, 148-155.

Wittmer, J., ve Loesch, L.C. (1986). Professional orientation. In M.D. Lewis, R.L. Hayes, & J.A. Lewis (Eds.), **An Introduction to the Counseling Profession** (pp. 301-329). Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers, Inc.

YÖK/DÜNYA BANKASI Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi. (1999). **Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon**. Ankara: YÖK.

YÖK/WORLD BANK National Educational Development Project Pre-Service Teacher Education. (1996). **Proposed Programs of Study: Guidance and Counseling** (trail edition). Ankara: YÖK.